

Het Beleg van Breda

De Fransen trokken zich in november en december 1813 meer en meer terug uit Nederland, met achterlating van garnizoenen in enkele grote vestingsteden. Breda was drie jaar eerder als vesting ontmanteld en had nog maar een zwakke bezetting. Op 8 december waren er vanuit Antwerpen nog versterkingen gestuurd, zijnde 800 Mariniers en 2 stukken geschut; samen met twee onvolledige bataljons Nationale Garde en douaniers groeide de het garnizoen uit tot ongeveer 2.000 man.

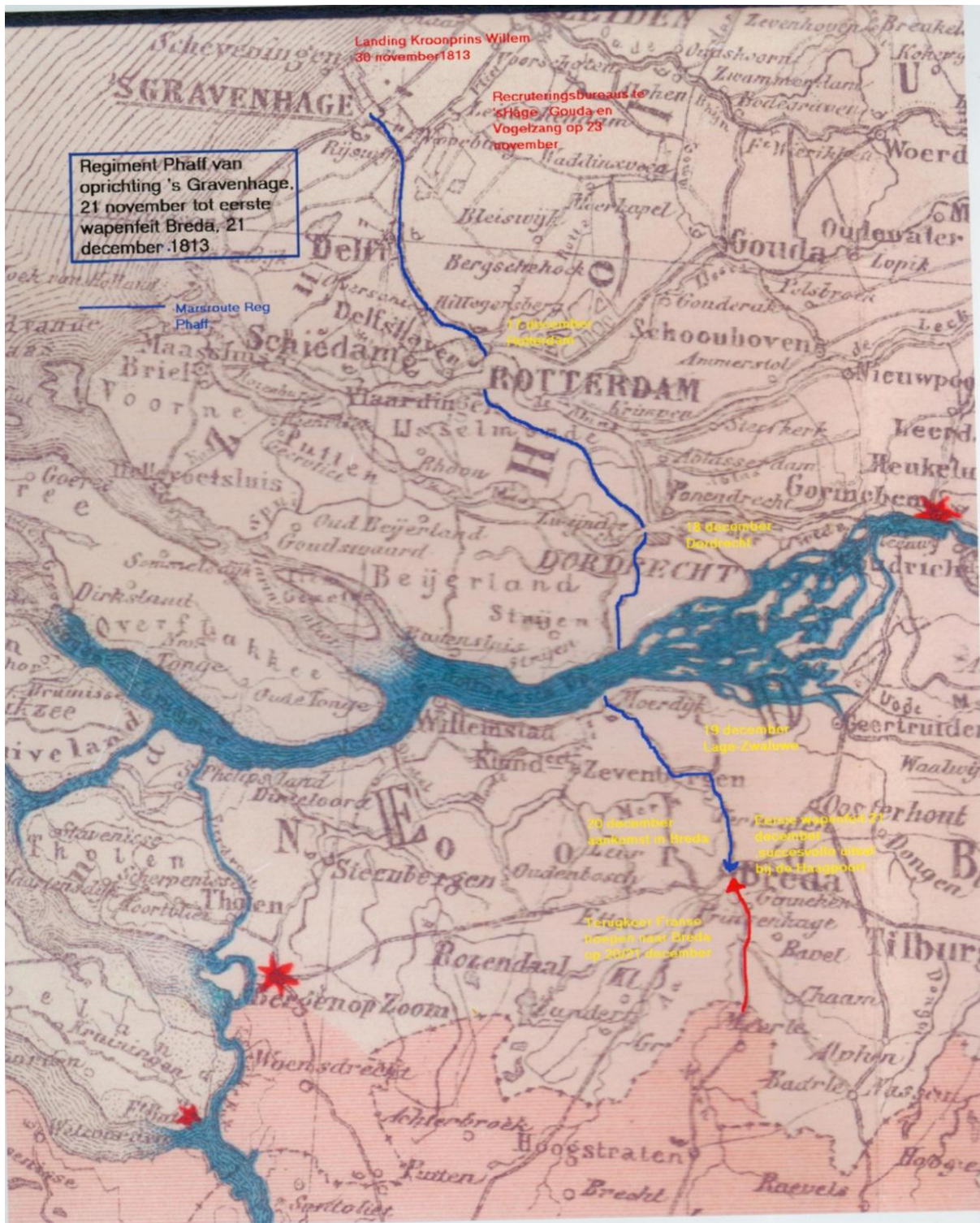
De Russische Generaal-majoor Stahl was met zijn eenheid kozakken onderweg naar Breda. Hij had de heer B.A. de Jong, een notaris uit Werkendam, verzocht het gerucht te verspreiden tenminste 3.000 kozakken onderweg waren, terwijl Pruisische infanterie bij Werkendam de rivier overstak. De Jong kwam op 9 december in Breda en vertelde dit aan een Frans officier; daarop vertrok een patrouille van 200 man Breda uit, maar keerde haastig terug toen ze een Russische patrouille van 11 kozakken tegenkwam. De Jong werd diezelfde dag aangehouden, met de bedoeling dat hij het nieuws niet zou rondbazuinen; maar op 10 december werd om 6.00 uur 's ochtends zijn bewaker weggeroepen. Samen met een zekere heer J.J. Sassen uit Den Bosch, die schijnbaar ook was aangehouden, ontdekte hij dat om 8:00 uur de laatste Franse soldaat Breda had verlaten en de poort letterlijk achter zich op slot had gedaan.

Aangezien de bevolking huiverig was om de poort open te breken deden beide heren dit. De Jong haastte zich naar Generaal-majoor Stahl, en de eerste patrouille arriveerde om 9:30 uur in Breda. Een officier met zes kozakken reed meteen de Antwerpse Poort weer uit; niet veel later kwamen twee kozakken met twee volgeladen karren en dertig krijgsgevangenen weer terug.

Generaal-majoor Andreas Johan Hendrik van der Plaats
(Grave, 11 februari 1761 - Antwerpen, 15 februari 1819).

Om 11:00 uur trok de Jong, samen met Generaal-majoor Stahl en de voorhoede van de Russische troepen, te weten 1.200 Kozakken, triomfantelijk Breda binnen. Op 12 december werden de sleutels van de stad officieel aangeboden aan de Prins van Oranje, die tot Souverein Vorst der Nederlanden was uitgeroepen. Het bevel over de vesting kwam in handen van ritmeester Van Hoes, de adjudant van generaal-majoor Stahl. De kozakken verlieten daarna de stad om de Fransen achterna te jagen.

Boven: Marsroute van het Regiment van Phaff, van Rotterdam naar Breda, 17-21 december 1813; met dank aan de heer N. Vroom, Stichting Limburgse Jagers.

De Russische generaal Benckendorff trok met 1.200 man infanterie, twee escadrons huzaren en vier stukken geschut Breda binnen. Ook arriveerde de gouverneur, generaal-majoor van der Plaat, om het bevel over de vesting op zich te nemen. Op dezelfde dag werd het bataljon Schutterij van 200 man versterkt met 300 vrijwilligers en onder bevel van luitenant-kolonel Janssens gesteld. Dit vormde, samen met de Russische troepen, het garnizoen van Breda. Versterking was hard nodig: er waren maar weinig kanonnen en haast geen munitie. De vesting zelf was in een slechte staat. Benckendorff stuurde dan ook verzoeken om versterking. Het Pruisische korps onder Von Bülow belegerde Gorinchem, terwijl Britse troepen in Zeeland waren geland. Het zou nog enige tijd duren voordat deze troepen hulp konden bieden.

De provisionele regering in Den Haag wilde graag helpen; zo wilden ze de Geallieerden laten zien dat de Nederlanders bereid waren mee te vechten om de Fransen te verjagen. Vanuit Delft werd op 15 december een compagnie kustkanonnières met geschut gestuurd; uit Willemstad werd meer geschut gestuurd dat zopas op de Fransen was veroverd. Het enige beschikbare Nederlandse infanteriebataljon dat kon worden gestuurd was een bataljon van het Regiment Van Phaff, dat drie weken eerder was opgericht. Gekleed en bewapend vertrok het bataljon, bestaande uit vier compagnieën, onder leiding van de majoor Rost van Tonningen op 17 december naar Breda (Kolonel Phaff zelf was te ziek om mee te gaan). Het vertrek was zo gehaast dat er geen patronen waren meegenomen. Van de 400 man van het bataljon waren er maar 180 die enige gevechtservaring hadden.

De Fransen zaten echter niet stil. Breda was de verbinding tussen Antwerpen en het Franse hoofdkwartier te Gorinchem dat door de Pruisen werd belegerd. Onder leiding van de generaals Roguet en Lefebvre-Desnouettes was een legermacht verzameld van ong. 12.000 man en 26 stukken geschut, waarmee op 19 december de tegenaanval werd ingezet; doel was om de weg naar Gorinchem open te houden. De opmars verliep zeer snel en voorspoedig: de Russische voorposten te Zundert werden verdreven, en de volgende dag arriveerden de eerste troepen tussen het dorp Princenhage en de vesting Breda. In de vesting was men ter ore gekomen dat de Franse soldaten was beloofd dat ze de stad na inname vier uur lang mochten plunderen. Desondanks was de stemming in de vesting goed: een Franse gezant die de vesting kwam opeisen werd afgewezen. Daarop begonnen de Fransen met het beschieten van de stad. Op dat moment arriveerde het *Streifkorps* van de Pruisische majoor Von Colomb, groot 170 Pruisische cavaleristen, dat de Franse opmars had gevolgd. Hoewel het een kleine eenheid was, was elke versterking welkom.

De Fransen hoopten op een snelle overwinning; ze hadden de stad nog niet volledig omsingeld, maar openden meteen de aanval op de Antwerpsche Poort, die verdedigd werd door 250 Russische Jagers. Op dat moment trok Majoor Rost van Tonningen met zijn bataljon de stad binnen; onmiddellijk werd deze ingezet bij de bedekte weg bij de Antwerpsche Poort die zwaar onder vuur lag. Hierbij onderscheidde sergeant T.J. Kouwenberg zich, toen hij en twee manschappen een groep Franse tirailleurs aanvielen bij het zogenaamde 'Duitenhuisje'; Kouwenberg vocht eigenhandig tegen vier van hen, waarvan hij er drie neervelde en de vierde gevangen nam. De eerste Franse aanval werd zo door Phaff's Regiment afgeslagen.

Men wist echter dat dit bataljon alleen, ondanks hun moedige optreden, niet voldoende was om de stad te behouden; de Fransen hadden zelfs op de het glacis een post ingericht van waaruit zij de verdedigers onder vuur konden nemen. Men wachtte dan ook in spanning op het geschut uit Willemstad. De schepen met het geschut waren in de namiddag Breda genaderd, maar toen de schippers zagen dat de Fransen de stad bij Teteringen verder omsingelden, waren ze teruggegaan.

Twee foto's van de Antwerpsche poort (links de buitenzijde, rechts de binnenzijde). De poort en de vestingwerken werden met toestemming van Koning Willem III gesloopt.

Toen dit bericht in Breda aankwam werden 200 kozakken onder majoor Prins Gagarin naar Terheijde gestuurd om de schepen tegemoet te gaan. Later stuurde Van der Plaat nog een patrouille onder leiding van lt.kol Steinmetz, bestaande uit enkele kozakken en Bredasche burgers met gevorderde paarden. Deze vonden inderdaad de kozakken met de schepen: de kozakken hadden een Franse voorpost aangetroffen bij Terheijde, terwijl de schepen verderop lagen. Ze hadden de Franse voorpost verjaagd en daarna hun paarden voor de schepen gespannen. Tegen de avond kwamen zij terug met twee schepen, het ene met negen stukken geschut (12- en 24-ponders) en toebehoren, en het andere met 60.000 pond kruit en kogels. Als de patrouilles later waren geweest, was het geschut wellicht door een patrouille Franse lansiers onderschept, die in de omgeving naar dezelfde schepen op zoek was.

Er werd begonnen met het versterken van de posities rond de poort en het bouwen van een geschutsstelling. Er was lood ingekocht, zodat ook voor de infanterie patronen gemaakt konden worden. Pruisen, Russen en Nederlanders, burgers en soldaten, werkten diep in de nacht door om de schepen uit te laden en de geschutsstelling gereed te maken, terwijl de Fransen onophoudelijk bleven vuren. Na een nacht hard werken, bemoeilijkt door de onervarenheid van de burgers en troepen, en de taalproblemen, stonden 12 stukken geschut in stelling.

Foto's van de Waterpoort (links de buitenzijde, rechts de binnenzijde). De fotografen Kannemans en Zoon fotografeerden in 1869 -1870 de vestingwerken en de stadspoorten van Breda voordat zij werden gesloopt.

Op 21 december begonnen de Fransen om 13:30 uur met hun bombardement van de stad. De beschieting werd beantwoord met het geschutsvuur vanuit de stad en had als resultaat dat enkele Franse kanonnen buiten werking werden gesteld. De Fransen openden aanvallen op de Antwerpsche Poort en de Waterpoort; plotseling bleken de Fransen ook voor de Boschpoort te staan, die niet door het geschut werd gedekt. Toen de aanval werd ontdekt werden 150 man van het bataljon van Phaff onder de 1^e Luitenant Finkler en de Schutterij daarheen gestuurd. Daar hebben beide eenheden zich flink verweerd en de aanval van ongeveer 600 Fransen afgeslagen. Luitenant Finkler van het Regiment van Phaff kreeg een schotwond aan zijn arm, maar bleef doorvechten met zijn manschappen;

De hele dag door werd er gevochten tot de avond viel. In de nacht werden de dekplanken van de Slapende Brug voor de Antwerpsche afgebroken; onder leiding van Lt.kol Vertholen werden een aantal Friesche Ruiters gebouwd en geplaatst door de aannemers Huijzers en Moolenbergh. De vier Russische kanonnen werden in het ravelijn geplaatst om de Fransen daar onder vuur te nemen.

De volgende dag bombardeerden de Fransen de stad weer, maar voerden ze geen aanvallen meer uit. Ze beseften dat hun opmars zijn momentum had verloren. De Franse legermacht trok zich in de nacht van 22 op 23 december terug op Antwerpen; ze hadden veel verliezen geleden. De naburige dorpen waren door hen grondig geplunderd. Na enkele benauwde dagen konden de burgers weer opgelucht adem halen en werd zelfs de verjaardag van Tsaar Alexander op 24 december gevierd. De angst voor een nieuwe aanval bleef, totdat de eerste Pruisische troepen van Von Bülow en later ook een Brits contingent voor de poorten verschenen. De vesting, die zo lang door de Fransen was verwaarloosd, moest zo snel mogelijk weer herbouwd worden, en men zette dan ook iedereen aan het werk om de verdedigingswerken weer in goede staat te krijgen. De bomen rondom de stad werden gekapt, huizen die binnen het schootsveld lagen werden ontruimd en gesloopt. Dit hield zelfs in dat er in januari 1814 geen burgers beschikbaar waren voor dienst in de Landstorm. Intussen werden meer Nederlandse troepen haastig naar Breda gestuurd, en werd Breda een doorvoer voor Pruisische, Russische en Britse troepen.

Kolonel Phaff, die zich op 22 december bij zijn regiment had gevoegd, schreef op 24 december 1813 aan de commissaris-generaal van Oorlog:

“Lofwaardig hebben zij zich gedragen, zulks is de algemeene stem, en de Russische Generaal Benckendorff is er ten uiterste van voldaan.”

Luitenant Finkler en sergeant Kouwenberg werden beide op voordracht van Kolonel Phaff bevorderd wegens hun gedrag, Finkler tot Kapitein, Kouwenberg tot 2^e Luitenant. Bovendien werd Finkler aan Tsaar Alexander voorgedragen voor een ridderorde door Generaal Benckendorff. Ook de manschappen werden beloond: op 21 januari 1814 werd een machtiging verleend om als gratificatie vijf dagen soldij uit te betalen aan 21 sergeanten, 29 korporaaals en 84 soldaten van het Bataljon Infanterie van Linie nr. 2, voor hun gedrag tijdens de actie.

“Het Beleg van Breda”.

Dit is een uitgave van de vereniging “2^e Bataillon Grenadier Compagnie”, www.grenadiercompagnie.nl
Marc Geerdink-Schaftenaar, Julianadorp, 2005-2018